

Kofi A. Annan rodom je iz Gane, a dužnost glavnog tajnika UN-a obavljao je od 1997. do 2006. godine. Dobitnik je Nobelove nagrade za mir u 2001. godini.

Politika globalizacije

Kofi Annan

U ovom tekstu je prenesen govor gđina. Annana kojeg je održao na Sveučilištu Harvard 17. rujna 1998. g.

Obraćam vam se u vrijeme globalnog previranja, gospodarske krize, političkog izazova i sukoba po cijelom svijetu. Gledati danas na kartu svijeta ne budi u nama samo zabrinutost, nego i poniznost. Zabrinutost, jer su unutarnji sukobi koji se već dugo vremena "kuhaju" u nekim državama posljednjih mjeseci postali učestaliji te su dodatno utjecali na međudržavne napetosti na prostoru od Afrike do Azije.

Poniznost, jer nas možda iznenađuje brzina kojom se broj spomenutih kriza povećavao u posljednjih dvanaest mjeseci. Uvjeren je da će kraj velikog ideološkog natjecanja ili revolucionarni proces gospodarske globalizacije spriječiti sukobe, pokazalo se kao ludo vjerovanje.

Pa ipak, budući da su ove krize i sukobi rezultat ljudske gluposti i zlobe, uvjeren sam da se mogu riješiti uz pomoć ljudske mudrosti i malo truda. No, ako ih želimo riješiti moramo se okrenuti političkim i ekonomskim korijenima problema koji su zahvatili veći dio svijeta. Zato vam se danas obraćam i govorim o "politici globalizacije".

Globalizacija je za mnoge fenomen koji vrijeme u kojem živimo čini različitim od bilo kojeg drugog vremena u povijesti. Govore nam da globalizacija ne mijenja samo način na koji se bavimo stvarima oko sebe, nego i način na koji komuniciramo jedni s drugima. U posljednje vrijeme često govorimo i slušamo o ekonomiji globalizacije - njezinim obećanjima i opasnostima.

Rijetko se, međutim, političkim korijenima globalizacije bavimo na način koji bi nam pomogao razumjeti političke posljedice - kako u vrijeme napretka tako i u vrijeme krize. Političke probleme globalizacije zaista rijetko prepoznaju njezini prijatelji, ali i neprijatelji.

Globalizacija danas ubrzano gubi svoj sjaj u nekim dijelovima svijeta. Proces koji je započeo kao valutna kriza na Tajlandu prije četrnaest mjeseci, do danas je rezultirao ekonomskom insolventnošću i političkom paralizom mnogih područja i država. Globalizaciju mnogi ne vide kao prijatelja napretka, nego kao neprijatelja, ne vide ju kao sredstvo razvoja, nego kao stalni pritisak koji povećava zahtjeve prema državama da razviju sigurnosne mreže, dok u isto vrijeme ograničava njihovu sposobnost da to isto i učine.

U vrijeme kada se preispituje vrijednost globalizacije, trebalo bi također preispitati ulogu politike i kvalitetnog upravljanja u stvaranju uspješnog procesa globalizacije. Prije toga, međutim, dozvolite mi

potvrditi da se veliki napori ulažu u svim dijelovima svijeta kako bi se zaustavili i uklonili negativni utjecaji globalizacije.

Promišljanju po kojem se dugoročni napredak temelji na legitimnoj politici pridružilo se promišljanje kojim se nastoje povećati koristi tržišta, uz istovremeno smanjenje izdataka za socijalnu pravdu i smanjenje siromaštva. Kako bi se to učinilo, moraju se poboljšati nadzorni sustavi u svim dijelovima svijeta; moraju se osmisliti čvrste i održive sigurnosne mreže kako bi se zaštitili najsiromašniji i najranjiviji; i transparentnost se posvuda mora pojačati.

Globalizacija se najčešće koristi za opis onih napredaka u tehnologiji i komunikacijama koji su omogućili dosad neviđene razine financijske i gospodarske međuovisnosti i rasta. Usporedo s povezivanjem tržišta, investicije slobodnije putuju, konkurencija se povećava, cijene smanjuju i životni standard poboljšava.

Već dugo vremena je takva logika potvrđena u stvarnosti. U stvari, proces je toliko dobro funkcionirao da su u mnogim slučajevima politički problemi zanemareni u uvjerenju da će plima materijalnog rasta ukloniti važnost političkih razlika.

Danas se možemo vratiti u rane devedesete godine dvadesetog stoljeća, u vrijeme genocida u Bosni i Ruandi, kada se okrutno ismijavala politička oholost koja je pratila pad komunističkih režima. Također možemo promatrati to vrijeme kao period gospodarske krize i političkih sukoba koji su s istom okrutnošću ismijavali političku oholost koja je pratila procvat globalizacije. S vremenom se ove dvije spoznaje, koliko god grube bile, mogu smatrati oblikom prikrivenog blagoslova, jer će nas trajno podsjećati da svaki mir i napredak ovise o legitimnoj politici ispunjenoj razumijevanjem.

Vrijeme će bez svake sumnje pokazati da vjera u sposobnost tržišta da prebrode sve poteškoće zanemaruje stvarnost razlika interesa i ishoda - razlika koje se mogu riješiti mirno, ali se moraju riješiti političkim putem. U tom smislu se može reći da su politika i politički razvoj kao cjelina patili od neke vrste benignog zanemarivanja u vrijeme slavnih godina globalizacije. Činilo se da izvanredne stope rasta na

neki način potvrđuju političko djelovanje koje bi inače izazivalo drugačije stavove. Autokratska pravila koja negiraju osnovna građanska i politička prava ozakonjena su uspjehom tih istih pravila u pomaganju ljudima da pobjegnu iz stoljetnog siromaštva. Vrijednosti politike su izgubljene u izobilju materijalnog bogatstva. I to ne bilo koje politike: nego politike dobrog upravljanja, slobode, pravednosti i društvene pravde.

Razvoj društva temelji se na zakonu; utemeljenju legitimne, odgovorne i nepotkupljive vlade; poštivanju ljudskih prava i prava manjina; slobodi izražavanja; pravu na pravedno suđenje - sve ovo su bitni, univerzalni stupovi demokratskog pluralizma koji se u mnogim situacijama ignoriraju. Onoga dana kada novac prestane pritjecati i banke počnu propadati, osjetit će se posljedice političkog zanemarivanja.

Prepoznavanje negativnih strana globalizacije je u većini razvijenih zemalja stvorilo osjećaj da je globalizacija ustvari "lažni Bog" kojeg je kapitalistički Zapad nametnuo slabijim zemljama. Globalizaciju se ne doživljava kao termin koji opisuje objektivnu stvarnost, nego kao ideologiju grabežljivog kapitalizma. Kakva god ta stvarnost bila, percepcija "otimačine" ne izlazi iz uma. Milijuni ljudi pate, uštedevine su desetkovane, desetljeća teško postignutog napretka u borbi protiv siromaštva su jednostavno stavljena na kocku. Ukoliko se osnovni principi pravednosti i slobode ne zaštite u političkoj areni i ne prikažu kao ključni čimbenici gospodarskog rasta, mogli bi biti izgubljeni. Takva situacija ponajprije bi izazvala gospodarski očaj, a zatim i političke nemire što bi moglo dovesti do gubitka svega učinjenog u posljednjih pedeset godina na području unapređenja slobode i demokracije.

U rastućem animozitetu prema globalizaciji, moguće je razlikovati tri odvojene kategorije reakcija. Sve tri mogu potkopati budućnost procesa globalizacije. Također, sve tri kategorije odražavaju globalizacijsko zanemarivanje političkih vrijednosti i traže objašnjenje na globalnoj razini što je, izvorno, cilj globalizacije.

Prva, možda i najopasnija reakcija je nacionalizam. Od uništenih gospodarstava Azije do prezaduženih društava Afrike, lideri u potrazi za legitimitetom globalizaciju vide kao proces koji ih je oslabio u

odnosu na njihove neprijatelje i unazadio u očima njihovih saveznika. Globalizacija se općenito smatra stranom invazijom koja će uništiti lokalne kulture, regionalne ukuse i nacionalne tradicije.

Još više uznemiruje činjenica što politički lideri žele zadržati podršku naroda unatoč gospodarskim problemima, iskorištavajući povijesna neprijateljstva i raspirujući pogranične sukobe. Iako bi im trebalo biti jasno da takva politika neće poboljšati blagostanje nacije - nego upravo suprotno, troškovi globalizacije im osiguravaju retoričko sredstvo pomoću kojeg ponosom u sadašnjosti odvlače pažnju ljudi od siromaštva u budućnosti.

Možda se najveća ironija u procesu globalizacije pronalazi u ideji i obećanju da će trgovački partneri sigurno postati i politički partneri, te da će ekonomska međuovisnost ukloniti mogućnost političkih i vojnih sukoba. Ova ideja nije nova. Štoviše, susrećemo je još početkom dvadesetog stoljeća, kada je ubrzani razvoj trgovine naveo pojedine entitete da počnu razmišljati o prekidu svih sukoba. Međutim, ekonomska međuovisnost Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva nije spriječila Prvi svjetski rat, a ova lekcija je ubrzo zaboravljena. Cijelo vrijeme se pretpostavlja da će se politička priroda međudržavnih odnosa preoblikovati kvantnim skokom sličnim, ako ne i jednakim, onome koji je radikalno izmijenio tehnologiju u informatičkom dobu.

Zabluda ove doktrine - da trgovina sprečava sukobe - nije u tome da nacije i narodi često djeluju iz složene mreže interesa koji favoriziraju ili ne favoriziraju gospodarski razvoj. Moćni političari, hegemonistički interesi, sumnja, suparništvo, pohlepa i korupcija nisu ništa manje važni za funkcioniranje države od racionalnih gospodarskih interesa. Doktrina također podcjenjuje činjenicu da vlade često proces globalizacije vide kao prijetnju koja može nauditi njihovoj sposobnosti da zaštite svoje građane. Bez bavljenja ovim pitanjem globalizacija ne može uspjeti.

Drugi oblik reakcije na globalizaciju očituje se u **pribjegavanju neliberalnim rješenjima** - prizivanjem "viteza na bijelom konju", snažnog lidera koji u kriznim trenucima može odlučno donositi odluke u interesu cijele nacije. Ovakav oblik reakcije često se susreće u novo-liberaliziranim nacijama s nejakim

političkim sustavom, koje se s gospodarskom krizom ne mogu nositi uz pomoć učinkovitosti i zakonodavstva. S opadanjem moći središnje vlasti i porastom broja ljudi koji koriste socijalnu pomoć, lako se zaboravlja da je demokracija temeljni preduvjet za razvoj - a ne nagrada za razvoj. U tom kontekstu, naravno pogrešnom, demokracija se smatra luksuzom, a ne potrebom, odnosno blagostanjem kojem se teži, a ne pravom za koje se treba boriti.

U ovom slučaju nailazimo također na ironičnu situaciju, jer su zagovaratelji globalizacije oduvijek tvrdili da povećanje obujma trgovinske razmjene dovodi do napretka, što će u konačnici podržati široku srednju klasu i učvrstiti demokratska načela kroz poštivanje osobnih sloboda i ljudskih prava. Takvo promišljanje se pokazalo pretjerano optimističnim. Neki zagovaratelji globalizacije su previše vjerovali u trgovinu i gospodarski rast, odnosnu njihovu sposobnost da stvaraju i njeguju demokraciju. Drugi pak, nisu prepoznali važnost demokratskih vrijednosti poput slobode govora i informacija u stvaranju i održavanju ekonomskog rasta. Zaboravili su da će trgovci uvijek trgovati, bez obzira da li su politička prava prisutna ili nisu. Međutim, njihov osobni napredak sam po sebi neće osigurati razvoj demokracije i demokratskih načela.

U godinama nakon hladnog rata, u političkim raspravama o tome treba li politička liberalizacija prethoditi gospodarskoj ili obratno, jedno važno pitanje je izostavljeno: "Što će se dogoditi ako jedna drugu ne slijede?" Što ako gospodarska liberalizacija, koliko god bila kratkoročno profitabilna, nikada ne dovede do političke liberalizacije koja nije integralni dio gospodarskog razvoja? Što ako politička liberalizacija, koliko god bila poželjna, nije jamstvo gospodarskog rasta, barem kratkoročnog? S ovim pitanjima se zagovornici globalizacije moraju suočiti. Štoviše, žele li pobijediti protivnike koji rješenja traže u zagovaranju diktatorskih sustava, moraju na njih i kvalitetno odgovoriti jasnom politikom. Sloboda je previše vrijedna, a njezin duh previše važan da bi se njome bilo tko mogao cjenkati u borbi za napredak.

Treća reakcija na globalizaciju je politika populizma. Lideri se pod pritiskom mogu založiti za razne oblike protekcionizma kako bi nadoknadili gubitke koji su najvjerojatnije nastali zbog prevelike otvorenosti

prema konkurenciji te da bi oslobodili sustav od političkih promjena. Takvo rješenje izmučenu naciju okreće prema unutra, prema sebi i svome, bez obzira na cijenu. U tom slučaju pridruživanje globalnoj zajednici ostavlja se za buduća vremena kada nacija osnaži. Kod ovog oblika reakcije, domaći političari koriste globalizaciju kao žrtveno janje, odnosno kao zlo kojeg se treba riješiti.

Unatoč greškama i krivim pretpostavkama, ovakva reakcija predstavlja stvaran izazov koji u sebi nosi stvarnu snagu. Oni koji zagovaraju otvorenost, transparentnost i kvalitetno upravljanje moraju pronaći načine da odgovore na kritike i to na dvije razine:

1. Na razini principa,
2. Na razini praktičnih rješenja koja omogućuju neku vrstu gospodarskog osiguranja protiv društvenog očaja i nestabilnosti.

Lekcija koju smo naučili iz ovih reakcija odnosi se na gospodarsko povezivanje u međunarodno-ovisnom svijetu: sada znamo da ono nije ni svemoćno ni politički neutralno. Uočava se u političkom kontekstu, pogotovo u nemirnim vremenima, pa se zato mora i braniti u političkom kontekstu. Ako tako ne bude, populisti i protekcionisti pobijedit će u raspravi, argumenti za izolaciju nadvladat će argumente za otvorenost, argumenti za određeno nadvladat će argumente za univerzalno, zamišljena prošlost će nadvladati naprednu budućnost. A to se ne smije dogoditi...

Da bi proces globalizacije uspio, mora uspjeti jednako za siromašne kao i za bogate. Mora donijeti povećanje prava jednako kao i povećanje bogatstva. Mora omogućiti društvenu pravdu i jednakost jednako kao i gospodarski napredak i otvoreni dijalog. Mora biti usmjeren prema općem dobru, razvoju i napretku za najsiromašnije, a ne samo prema krupnom kapitalu. Mora zrelo politički odgovoriti na nacionalizam, neliberalizam i populizam. Politička sloboda se, jednom zauvijek, mora shvatiti kao neophodan uvjet dugoročnog gospodarskog rasta, premda ne i dovoljan. Demokracija se mora prihvatiti kao majka razvoja, a politička i ljudska prava se moraju shvatiti kao ključni stupovi arhitekture gospodarskog napretka. To su, bez sumnje, visoki zahtjevi. Međutim, oni se moraju ostvariti želimo li da se kroz proces globalizacije u

godinama pred nama rasvijetli iluzija snage trgovine nad politikom i bogatstva pojedinaca nad ljudskim pravima. Kao jedina međunarodna organizacija s univerzalnim legitimitetom i ciljem, Ujedinjeni narodi pokazuju interes - čak i obavezu - da osiguraju jednak i dugotrajan uspjeh globalizacije.

Ne postoji čarobni štapić kojim možemo osigurati ostvarenje ovog cilja, kao što ne postoje niti jednostavni odgovori u našim zajedničkim nastojanjima da se suočimo s ovim izazovom. No, ono što znamo je da bilo koja država ili organizacija na svijetu nema pojedinačnu sposobnost da utječe na proces globalizacije koji zahtijeva ulaganje globalno usklađenih napora.

Jasno je da, ako želimo stvoriti istinsku promjenu, u prvom koraku moramo stvoriti postojeane političke institucije. Taj se korak zatim mora uskladiti s jasnim i uravnoteženim razumijevanjem i prihvaćanjem uzroka nagle propasti mnogih gospodarstava. Ta je propast, do određene mjere, uzrokovana pogreškama u postojećim gospodarstvima koja su obilježena nejasnim politikama, korupcijom i neliberalizmom. Također, ne smijemo zatvarati oči pred činjenicom da su neodgovorna praksa pozajmljivanja i agresivne politike investiranja odigrale svoju ulogu. Bez unapređenja ovih procesa ne možemo očekivati uspjeh političke reforme i stvaranje temelja za dugoročni rast gospodarstva. Svaka strana mora odigrati svoju ulogu.

Danas sam mnogo govorio o tome da politika uzrokuje poteškoće u procesu globalizacije i da će politika biti u srži svakog rješenja. Ali gdje ćemo ta rješenja pronaći? Kada se proces globalizacije nalazio na vrhuncu pretpostavljalo se da će se svi narodi, jednom kada si osiguraju napredak, okrenuti multilateralnim institucijama zbog zrelosti; međutim, danas vjerujem da će se okrenuti tim istim institucijama iz potrebe.

Izazov s kojim se susreću Ujedinjeni narodi je osigurati uvjete kako poteškoće s kojima se susreće globalizacija ne bi postale zapreka globalnoj suradnji, te da takvoj suradnji udahnu novi život i novu nadu. To se može postići na dva ključna načina:

1. Naglašavanjem, u svim našim nastojanjima, važnosti civilnog društva i institucionalnih demokratskih struktura na nacionalnoj razini,

2. Jačanjem učinkovitosti multilateralizma u podržavanju liberalne ekonomije, te u isto vrijeme osiguravanjem istinske zaštite najsiromašnijima i najranjivijima u svijetu.

Po završetku Drugog svjetskog rata bilo je odmah jasno da su gospodarski problemi u svojoj suštini političko-sigurnosni problemi. Shvatilo se da su napredak i mir politički pothvati, a ne samo prirodne posljedice trgovine ili tehnološkog napretka. Ove mudrosti i posljedice njihove provedbe dugujemo jednom čovjeku, Franklinu Delanu Rooseveltu. Na svojoj četvrtoj inauguraciji, predsjednik Roosevelt - osnivač Ujedinjenih naroda i jedan od najvećih velikana s Harvarda - održao je strastveni govor koji poziva na globalnu akciju:

Naučili smo da ne možemo živjeti sami, u miru; da naše blagostanje ovisi o blagostanju drugih naroda koji su daleko. Naučili smo da moramo živjeti kao ljudi, a ne kao nojevi ili zavidnici. Naučili smo biti građani svijeta, članovi ljudskog društva.

Do današnjeg dana smo mnogo naučili: da je demokracija uvjet za istinski, dugogodišnji i pravičan napredak; da pozitivni učinci globalizacije moraju biti vidljivi ne samo u središtu, nego i na marginama; te da bez slobodne, legitimne i demokratske politike, niti jedan stupanj napretka neće zadovoljiti ljudske potrebe niti jamčiti trajan mir - čak ni u vrijeme globalizacije.

Copyright: World Business Academy, 2001.
Uredio: Marko Lučić
Lektura: Sanjin Lukarić
Prijevod: Cleo - jezici i informatika, Zagreb

